

Коментар

Образуване, участие и ръководене на престъпно сдружение

Проблеми на правната квалификация в съдебната практика

Доц. д-р Ива Пушкарова

ЮФ на СУ „Св. Кл. Охридски“

Резюме: Статията анализира съдебната практика по разпознаване на формите на организирана престъпна дейност – образуване, участие и ръководене на престъпно сдружение, като изследва различни подходи на правна квалификация при фактически и юридически усложнени хипотези, разграничението между отделните форми и от сходни с тях явления. Очертани са проблеми на съучастието, както и последиците за практиката от нормативни празноти в наказателноправния режим на организираната престъпна дейност.

Ключови думи: организирана престъпност, престъпно сдружение, престъпна група, форми на организирана престъпна дейност, съдебна практика, съучастие, множество престъпления

**Establishing, participating and managing criminal enterprise
as perceived by the judicial practice: issues of legal qualification**

Assoc. Prof. **Iva Pushkarova**, PhD, University of Sofia „St. Kl. Ohridski“

Abstract: The article analyses the judicial practice on legal recognition of the form of organised crime – establishment, participation and management of a criminal enterprise. It studies different approaches in the legal qualification of factual and legal complications, the differentiation between the forms and between each of them and similar criminal phenomena. It additionally outlines issues of criminal complicity and the consequences of the legal gaps in the criminal regime of organised crime as faced by the legal practice.

Key words: organised crime, criminal enterprise, criminal group, establishment of criminal group, forms of organised crime, judicial practice, complicity, multiple crime

Формите на организирана престъпна дейност – образуване, участие и ръководене на престъпно сдружение – се отнасят до сложни явления, чиито фактически и юридически белези не винаги се разпознават в съдебната практика. Обичайно те се проявяват както със сериозни фактически усложнения, относими например към продължителен период на извършване, разнообразие на методите, множество на извършените действия и бездействия, организирането им в операции и дейности и пр., така и при едновременна приложимост на множество правни институти като стандартен подход при правната квалификация (съучастие, необходимо съучастие, посредствено извършителство, множество престъпления, усложнени форми на престъпна дейност и пр.). Въпреки това, в

съдебната практика се наблюдава тенденция на ограничителни подходи и терминологични неточности, затрудняващи разпознаването на отделните форми на организирана престъпна дейност и разграничението помежду им и от сходни с тях явления.

Съществен принос в тази посока има самият законодател, доколкото наказателноправният режим на образуването, участието и ръководенето на престъпно сдружение съдържа сериозни празноти и нарушения на нормативното отразяване на действителните явления от престъпността.

Като изхожда от анализ на съдебната практика и на действащия наказателен закон и от анализите на престъпните сдружения в неправните науки, настоящото изследване се съсредоточава върху очертаването на основните проблеми, които среща правосъдието при правната квалификация на формите на организирана престъпна дейност и възможните решения за преодоляването им.¹ То няма за цел да изяснява изчерпателно природата на образуването, участието и ръководенето на престъпно сдружение, доколкото това вече е сторено в правната литература.² Предвид тенденцията на шаблонизиране на съдебната практика, свързана с възпроизвеждане на еднакви и еднотипни текстове в съдебните решения и присъди, в анализа ще бъдат цитирани актове, представляващи първоизточници и типични представители на разпространени, а не изолирани тези.

Непълноти в закона и отклонения в практиката и теорията относно формите на организирана престъпна дейност

1. Законовият режим на формите на организирана престъпна дейност съдържа редица непълноти, които го правят несъответен на наблюдаваните в действителността престъпни явления и неспособен да осигури единна наказателноправна защита срещу тях. Накратко, те се изразяват в следното.

- **Първо, формите на организирана престъпна дейност са съществено ограничени с оглед вида на престъпното сдружение, до което се отнасят**

Като престъпление се преследва участието в организирана престъпна група (чл. 321, ал. 2 и чл. 354в, ал. 3 НК) и престъпна група и престъпна организация, която чрез използване на сила или внушаване на страх сключва сделки или извлича облаги (чл. 321а, ал. 2 НК). Аналогично, ръководенето е престъпление, когато е отнася до организирана престъпна група (чл. 321, ал. 1 и чл. 354в, ал. 2 НК) или се изразява в „участието в ръководството“ на сдружение по чл. 321а НК. Най-тясно е понятието за

¹ Тъй като предмет на анализ са явления от областта на организираната престъпна дейност („organised crime“), изследването не включва формите на задрожна терористична и политическа дейност по чл. 109, чл. 162 и чл. 169г НК (членува, образува, ръководи), макар основните изводи да се отнасят и до тях.

² Вж. **Пушкарлова, И.** „Форми на организирана престъпна дейност по НК на Република България“, 2011, **Паунова, Л., Пл. Дацов.** „Организирана престъпна група“, 2010, **Марков, Р.** „Престъпна и правомерна дейност на множество лица“, 2006 г., **Недев, В.** „Организираната престъпна дейност. Криминалистическа характеристика и методи на разкриване и разследване“, 2005, и др.

образуване/организиране, което е наказуемо само когато се отнася до организирана престъпна група (чл. 321, ал. 1 и чл. 354в, ал. 2 НК).

Наказателна отговорност не е предвидена изрично за участие, образуване и ръководене на обикновена престъпна група или престъпна организация, нито за образуване на сдружение по чл. 321а НК. Това води до преувеличаване на приложимостта на чл. 321 НК и универсализиране на понятието за организирана престъпна група като родово, т.е. насърчава практиката да търси да квалифицира всяко престъпно сдружение като организирана престъпна група, за да осигури защита срещу участието, образуването и ръководенето му.³

- Второ, **законът си служи с различни формули при описание на едни и същи форми на организирана престъпна дейност**

Това поставя въпроса за евентуалната разлика между „ръководене“ (чл. 321 НК) и „участие в ръководството“ (чл. 321а НК), както и между „образуване“ (чл. 321 НК) и „организиране“ (чл. 354в, ал. 2 НК). Изглежда, че практиката се насочва към възглед за еднаквост на тези явления, въпреки разнотилното им формулиране⁴, но това не отменя задължението на законодателя да уеднакви използваните понятия с оглед принципа за законоустановеност на престъплението.

- **2.** По отношение на правното естество и съотношение на отделните форми на организирана престъпна дейност в практиката се наблюдават възгледи, представляващи **необичайни отклонения от класическите разбирания на съдебната практика и правната теория**

2.1. На първо място, в актуалната практика се разпространява възглед, че всички форми на организирана престъпна дейност са **резултатни престъпления**.⁵ **Вярно е обратното – всичките са формални**.⁶ Изводът следва от сегашното несвършено глаголно време на всички изпълнителни деяния и показва, че към никоя от формите не е възможен опит. Съдебните актове също не съдържат случай, в който да е обсъждана отговорност за опит.

³ За последиците от тези празноти в режима на видовете престъпни сдружения и практиката по прилагането му вж. **Пушкарлова, И.** Видове престъпни сдружения и критерии за тяхното разграничение в съдебната практика, сп. „Общество и право“, бр. 8 и 9/2018 г.

⁴ Напр. **Присъда от 16.05.2016 г. по НОХД №828/2014 г. на СНС** („деянието по създаване [курс. авт.] на ОПГ включва и характеристиките по установяване и то посредством деятелност на лицето, сочено за *организатор* [курс. авт.] на групата...“). **Решение №35/20.03.2018 г. по ВНОХД №267/2017 г. на АСНС** („Организаторът дава началото на дейността на престъпното сдружение с неговото образуване“).

⁵ Напр. **Присъда от 16.05.2016 г. по НОХД №828/2014 г. на СНС** („Характерно за това изпълнително деяние е, че законът не го конкретизира с оглед обективизираните действия на дееца, а по-скоро насочва към постигането на определен резултат. Т.е. с всяко едно действие на субекта на престъплението, водещо до съгласуване на волите на участниците в престъпното сдружение в насока постигане на общо съгласие за извършване на определени вторични престъпления, се осъществява изпълнителното деяние по образуване на ОПГ“).

⁶ В този смисъл **Решение №9/06.03.2014 г. по ВНОХД №86/2013 г. на АСНС; Решение №2/25.02.2016 г. по ВНОХД №160/2014 г. на АСНС; Решение №34/21.07.2017 г. по ВНОХД №112/2016 г. на АСНС.**

Сочените в практиката последици от извършването на участие, образуване или ръководене на престъпно сдружение (например поява на престъпно сдружение в резултат на образуването му⁷) са **несъставомерни индивидуализиращи обстоятелства**. Наказателноправната защита възниква за довършено престъпление още при първия акт, който обективира признаците на деянието⁸. Всички следващи актове, както и периодът на изпълнението им, интензивността им и другите им възможни белези, са относими към индивидуализацията на отговорността в рамките на **фактически усложнения на изпълнителното деяние**⁹ и евентуалното наличие на множество престъпления.

2.2. Все така свързан с неразпознаването на фактическите усложнения при изпълнението на обикновено по конструкция изпълнително деяние е и възгледът, че **всички форми на организирана престъпна дейност са продължени престъпления**¹⁰. Произходът му е в отклонение от възприетата дефиниция за продължено престъпление. Според нея то се извършва или само чрез бездействие, или изпълнителното му деяние завършва с акт на бездействие¹¹. Само неизпълнението на определено правно *задължение за действие*, очертаващо престъпното бездействие, „създава характерното при този вид престъпно поведение трайно престъпно състояние“¹².

Единствената форма на организирана престъпна дейност, която има продължен характер, е участието¹³. Неговото изпълнително деяние по необходимост

⁷ **Присъда от 18.07.2014 г. по НОХД №1389/2013 г. на СНС** („Деянието по образуването на организираната престъпна група е винаги довършено със сформирването на същата... След набирането на свидетеля Г. и мотивирането на свидетеля П. да участва в сдружението, дейността по образуването на организираната престъпна група е довършена.“); **Присъда от 24.04.2014 г. по НОХД №996/2013 г. на СНС** („Изпълнителното деяние на чл. 321, ал. 1, пр. 2 НК – ръководство на организирана престъпна група – изисква деецът да дава нареждания на един или повече членове на групата, като им възлага общи или конкретни задачи или им дава указания за постигане на поставените цели. Деянието е довършено с достигането на нареждането на ръководителя до един или няколко членове на групата.“); **Присъда от 09.06.2014 г. по НОХД №517/2013 г. на СНС**; **Присъда от 18.07.2014 г. по НОХД №1389/2013 г. на СНС** („Изпълнителното деяние по чл. 321, ал. 1 НК [ръководене – бел. авт.] се приема за довършено с достигането на нарежданията или указанията до един или повече от членовете на групата“).

⁸ В този мисъл следва да се разбира становището, че „за съставомерността на деянието по чл. 321 ал. 1 НК е достатъчно извършването дори само на част от действията, включени в изпълнителното деяние“, макар разбирането, че в състава на деянието са включени конкретни действия, формално погледнато, да не намира опора в закона (**Решение №9/06.03.2014 г. по ВНОХД №86/2013 г. на АСНС**, **Решение №34/21.07.2017 г. по ВНОХД №112/2016 г. на АСНС**).

⁹ Вж. **Решение №833/1951 г. на ВК на ВС**, според което многобройността или разнопосочността на ръководните действия се взема предвид при определяне на наказанието. За фактическите усложнения и разграничението им от форми на усложнена престъпна дейност вж. **Стойнов, Ал.** Наказателно право. Обща част, С., 1999, с. 327 – 329.

¹⁰ **Присъда от 18.07.2014 г. по НОХД №1389/2013 г. на СНС**, **Решение №2/25.02.2016г. по ВНОХД №160/2014 г. на АСНС**.

¹¹ **Тълкувателно решение №3/1971 г. по НД №32/1970 г. на ОСНК на ВС, т. VII-1** („Продълженото престъпление обаче се осъществява само с едно деяние (действие и бездействие или само с бездействие), което продължава трайно и непрекъснато в определено време“).

¹² **Стойнов, Ал.** Наказателно право. Обща част, С., 1999, с. 337. Виж и цитираните там литературни източници и съдебна практика.

¹³ Вж. **Пушкарлова, И.** Форми на организирана престъпна дейност, Цит. съч., с. 82; **Присъда от 15.02.2012 г. по НОХД №25 /2012 г. на СНС**; **Решение №177/08.08.2017 г. по НД №508/2017 г., II НО на ВКС**

завършва с бездействие (неизпълнение на задължението за преустановяване на участието в престъпно сдружение след присъединяването на дееца)¹⁴. Останалите две форми на организирана престъпна дейност се извършват само чрез действия, по който въпрос практиката е единодушна¹⁵. Това единодушие очертава и вътрешно противоречие в обсъждания възглед за продължения характер на тези посегателства.

Така ако фактическите действия по образуване са започнали и завършили преди криминализацията на образуването, деецът не може да носи отговорност за тази форма на организирана престъпна дейност, а само за евентуалното си участие в образуването от него сдружение. Категорично не може да се приеме, че образуване, започнало преди влизане в сила на чл. 321 НК, завършва с разкриването на дейността на образуването сдружение и залавянето на последния му участник, тъй като с образуването било създадено трайно престъпно състояние, продължаващо до разформироването на сдружението¹⁶. Такъв подход е още по-неубедителен на фона на разбирането, че образуването е резултатно и довършено с набирането на участници, последният от които в конкретния случай е привлечен към сдружението месеци преди изменението на закона¹⁷.

Ако действията по образуване са извършвани в по-продължителен период от време (т.е. в условия на фактическо усложнение) и някои от тях следхождат влизането на чл. 321 НК в сила, деецът може да носи отговорност по чл. 321, ал. 1 НК само за извършените след криминализацията. Конструкцията на продължаваното престъпление не е приложима, поради което отговорността на дееца не обхваща поведението му преди криминализацията.¹⁸ Обратното противоречи на чл. 2, ал. 2 НК и чл. 7 от Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ).

(„престъплението по чл. 321, ал. 2 НК – „участие в ОПГ“, е формално продължено престъпление и може да се осъществява чрез съвкупност от действия и бездействие“).

¹⁴ **Пушкарлова, И.** Форми на организирана престъпна дейност, Цит. съч., с. 82 – 83.

¹⁵ **Присъда от 18.07.2014 г. по НОХД №1389/2013 г. на СНС** („Престъплението по чл. 321 НК е типично продължено престъпление. Като такова то се изразява в съчетание от действия...“); **Присъда от 16.05.2016 г. по НОХД №828/2014 г. на СНС.**

¹⁶ **Присъда на СНС от 18.07.2014 г. по НОХД №1389/2013 г.** („Периодът на извършване на престъплението по чл. 321 НК започва с нарушаване от страна на дееца на забраната да създава престъпна група, респективно да участва в такава група, и продължава, трае до момента, в който характерното престъпно състояние се прекрати поради независещи от дееца обстоятелства. С оглед на това Съдът приема, че коментираната престъпна деятелност по формиране на престъпна група на подсъдимия Н. представлява едно продължено престъпление, което трае през целия процесен период – от неустановената дата на есента на 2001 г. до 28.02.2003 г. на територията на гр. София. Правилната правна характеристика на разгледаното престъпление е тази по чл. 321, ал. 1 НК, съгласно ред. ДВ, бр. 92/2002 г., за подсъдимия Н., т. е. касае се за организирана престъпна група за целия посочен по-горе процесен период, независимо че през първата му част – от неустановената дата на есента на 2001 г. до 01.10.2002 г. – коментираното понятие не е съществувало в наказателноправната ни система. За правната квалификация на деянието меродавен е моментът на завършване/довършване“).

¹⁷ Пак там („След набирането на свидетеля Г. и мотивирането на свидетеля П. да участва в сдружението, дейността по образуването на организираната престъпна група е довършена“).

¹⁸ В този смисъл **Присъда на АСНС №1/10.11.2014 г. по ВНОХД №179/2014 г.**, с която е частично отменена Присъда на СНС от 18.07.2014 г. по НОХД №1389/2013 г. („образуването на ОПГ е осъществено преди датата 01.10.2002 г. и в този смисъл възражението на адвокатата е правилно, че до този момент в българското законодателство липсва легална дефиниция на понятието „организирана престъпна група“).

Отговорът на въпроса обаче изисква допълнително уточнение. Ако преди криминализацията деецът е успял да привлече едно лице, като е получил съгласието му за участие в бъдещото сдружение, а след криминализацията е привлякъл втори участник, няма пречка да носи отговорност за образуване, като на преценка подлежи единствено видът на сдружението. С появата на трети участник възниква формално основание да се обсъжда образуване на престъпна организация или организирана престъпна група. Тъй като образуването е формална дейност, достатъчно е да се установи нейната обективна и субективна насоченост към формиране на сдружение с признаците на организирана престъпна група, за да бъде приложен чл. 321, ал. 1 НК. В този смисъл за отговорността на дееца формално е достатъчно и привличането само на един участник, стига дейността по образуване на сдружение да се преследва като престъпление.

Тъй като, като бе коментирано по-горе, към момента законът предвижда наказателна отговорност само за образуване на организирана престъпна група, **насочеността на деянието към друг вид сдружение го прави несъставомерно**. Когато законодателят отстрани тази празнота, ще възникнат хипотези на съвкупност от образуване на две различни сдружения, ако деецът първоначално е бил насочен към създаване на обикновена група или организация и впоследствие я доразвива съответно в организация или организирана престъпна група¹⁹.

В тази хипотеза на промяна подлежи и правната квалификация на дейността на останалите участници в сдружението, включително неговите ръководители. Така например, ако обикновена престъпна група прерасне в организирана и при наличието на съответни разпоредби за участие, образуване и ръководене на обикновена група или доколкото такава група удовлетворява критериите на чл. 321а НК, за участниците и ръководителите **ще възникне отговорност за реална съвкупност от участие и ръководене на две различни по вид сдружения**. За целта, разбира се, е необходимо тези лица да съзнават организационната еволюция на сдружението, дори и да не формират представи за относимост на промяната към конкретен вид предвидено в закона сдружение.

2.3. На трето място и във връзка с обсъжданата в предходния параграф хипотеза, **практиката изглежда не винаги разпознава типични хипотези на реална съвкупност между отделните форми на организирана престъпна дейност в рамките на установените процесни периоди**. Макар престъпни сдружения с недиференцирани роли на участниците (т.е. различни участници в дадени ситуации ръководят или привличат нови участници, всички участват във вземането на престъпните решения, а не само в изпълнението им, и пр.) да са често срещани в практиката²⁰, това изследване не откри нито

¹⁹ Минималният брой на обикновената престъпна група е две лица. Вж. **ТР №23/1977 г. на ОСНК на ВС**.

²⁰ Вж. напр. **Присъда от 12.12.2013 г. по НОХД №1464/2013 г. на СНС** („Никой от тримата подсъдими не е заемал ръководна роля в групата, а взаимно си разпределяли и изпълнявали ролите и конкретните задачи“); **ОА по пр. пр. №318/2012 г. СпП, постановена осъдителна Присъда от 14.10.2014 г. по НОХД №933/2014 г. на СНС** („Функциите на обвиняемия се променяли през периода на участието му в ОПГ – първоначално държал в дома си телефоните, на които се осъществявали поръчките на наркотични вещества, впоследствие отговарял на повикванията и насочвал клиентите към местата, на които стояли уличните дилъри, съхранявал

един случай, в който да е търсена отговорност от извършителите за съвкупност от участие и образуване или ръководене на престъпно сдружение.

В същото време отношението на състава за ръководене и образуване (чл. 321, ал. 1 НК) към този за участие (чл. 321, ал. 2 НК) не е отношението на поглъщане, характерно за класическия общ към квалифициран състав.

Пълно поглъщане е налице само между ръководене и участие, но само в периодите, в които деецът активно ръководи. Доколкото ръководенето се изпълнява само чрез действие, а участието се изразява по необходимост в (действие и) бездействие, всеки участник, ангажиран с ръководене на сдружението, извършва и участие в периодите, в които не ръководи, в условия на **реална съвкупност**.

Конструкцията е вярна и за образуването, но при нея **отговорността за участие се носи и по време на извършване на образуването, когато съвкупността е идеална**. Това е така, защото образуването „не съдържа по необходимост елементите на участие в престъпното сдружение“²¹. При тази форма на изпълнителното деяние по чл. 321, ал. 1 НК е възможна идеална съвкупност с чл. 321, ал. 2 НК, ако образуващият е и участник в сдружението, каквато е масовата хипотеза в практиката²².

Несъмнено изписването на правната квалификация в диспозитива на съдебния или прокурорския акт при такива хипотези представлява професионално предизвикателство. Това е именно причината подсъдността на дела, свързани с организирана престъпна дейност, да е в компетентността на *специализирани* съдебни органи. Техническите затруднения не са сериозен аргумент, предвид широката разпространеност на обсъжданите хипотези на съвкупност²³. Като приема, че в инкриминирания период е извършена само форма на организирана престъпност по един от двата състава (чл. 321, ал. 1 или ал. 2 НК), **практиката или неоправдано стеснява този период, или неоправдано приписва на дееца поведение през периода, каквото деецът не е реализирал**. И в двата случая е компрометиран принципът на върховенството на закона, който изисква правилно приложение на материалния закон. И ако в по-прости случаи такава прецизност не би се отразила значимо на отговорността на субекта, в по-сложни хипотези тя може да има съществено значение за доказаността на престъпната дейност и нейната правна квалификация, включително да постави въпрос за преквалификация с присъдата от образуване или ръководене по чл. 321, ал. 1 НК в участие по чл. 321, ал. 2 НК.

контактите на постоянните клиенти. С цел осигуряване на по-голяма сигурност и конспиративност, групата променяла начина си на работа и функциите на участниците, в резултат на което на обвиняемия били възлагани допълнителни функции, включително по получаване на парите и съхраняване на наркотични вещества“). По НОХД №828/2014 г. на СНС е повдигнато обвинение за образуване и ръководене в реална съвкупност.

²¹ Пушкарлова, И. Форми на организирана престъпна дейност, Цит. съч., с. 75.

²² Виж отново бележка под линия №6.

²³ Вж. напр. Решение №34/21.07.2017 г. по ВНОХД №112/2016 г. на АСНС.

2.4. При обсъждане на субективната страна на формите на организирана престъпна дейност практиката **допуска неоправдано смесване с института на съучастие, като приписва на участниците в престъпното сдружение общ умисъл**²⁴.

Такова разбиране не може да бъде споделено.

От обективна страна всички форми на организирана престъпна дейност се извършват в условия на **необходимо, а не обикновено съучастие**.²⁵ Като особени форми на задружна престъпна дейност те по принцип изключват правилата за обикновеното съучастие. Лицата, заедно с които деецът участва в сдружението, които ръководи или върху които въздейства при образуването му, са предмет на неговото участие, ръководене или образуване (и в това си качество са обхванати от умисъла му), а не негови съучастници по смисъла на чл. 20 и сл. от НК. Тяхното поведение е необходимо обективно условие за изпълнението на деянието от субекта, а не усложнение в субекта. Всички участници в едно сдружение, както и всички негови ръководители и организатори, са еднолични извършители на участие, ръководене или образуване, а не съизвършители, тъй като **деянието на всеки от тях е самостоятелно и различно от това на останалите**. Обстоятелството, че всеки съзнава, че участва, образува или ръководи престъпно сдружение, в което участват и други лица, е елемент от обикновен умисъл, характерен за всяко престъпление на необходимо съучастие, в чиято конструкция наличието на необходими съучастници е елемент на обективния състав. В този смисъл е прецизно разбирането, че от субективна страна деецът „съзнава принадлежността си към престъпното сдружение“²⁶ и невярно разбирането, че деецът има общ умисъл с другите участници.

Понятието „общ умисъл“ изглежда се проявява като деформация на понятията за съгласие/колективна воля/престъпна обвързаност между участниците, също използвани в съдебните актове.²⁷ Последните обаче се отнасят до уговорката за предмета на дейност

²⁴ **Присъда на СНС от 18.07.2014 г. по НОХД №1389/2013 г.** (Организирана група по смисъла на чл. 321 НК е налице, когато има съгласуване на волята на три и повече лица за осъществяване на едно или повече престъпления, тоест има общ умисъл на участниците в сдружението да извършват престъпления); Аналогично в **Присъда на СНС от 09.06.2014 г. по НОХД №517/2013 г.** със същия докладчик; **Решение на АСНС №6/30.01.2014 г. по ВНОХД №359/2013 г.**; **Присъда на СНС от 15.02.2012 г. по НОХД №25 /2012 г.**, **Присъда на СНС от 24.04.2014 г. по НОХД №996/2013 г.**

²⁵ Необходимото съучастие, за разлика от обикновеното, е обективен, а не субективен признак на състава. Той показва, че за изпълнението на деянието са нужни множество лица, но **между тях липсва общ умисъл** и всяко може да действа при обстоятелства, изключващи вината му. За същността на необходимото съучастие и разликата с обикновеното съучастие вж. **Долапчиев, Н.** Наказателно право. Обща част, 1994, с. 440; **Стойнов, Ал.** Наказателно право. Обща част, 1999, с. 310; **Марков, Р.** Престъпна и правомерна дейност на множество лица, 2006, с. 55 и сл., **Пушкарлова, И.** Форми на организирана престъпна дейност, Цит. съч., с. 282 и сл. и цитираните там източници. За особеностите на съчастническия умисъл вж. **Стойнов, Ал.** Пак там, с. 308.

²⁶ **Присъда на СНС от 12.12.2013 г. по НОХД №1464/2013 г.**, **Решение на АСНС №7/14.02.2014 г. по ВНОХД №142 /2013 г.**, **Решение на АСНС №2/25.02.2016 г. по ВНОХД №160/2014 г.**, **Решение на АСНС №35/20.03.2018 г. по ВНОХД №267/2017 г.**

²⁷ **Присъда на СНС от 24.04.2014 г. по НОХД №996/2013 г.** („Достатъчно е всеки от членовете да съзнава, че осъществява престъпната дейност в такава група и е в условията на подчиненост и зависимост поне по отношение на едно горестоящо над него в групата лице, с чиято воля и действия съгласува своите действия.

като обективен признак на сдружението, а не до субективната страна на поведението на участниците в него и терминологичното им смесване с общност на умисъла е недопустимо. Езикът, с който си служи съдебната власт, поражда преки и дългосрочни правни последици и следва да бъде прецизен.

Все в обсъждания контекст не може да бъде споделен възгледът, че умисълът „е сложен и включва умисъл за съпричастност към ОПГ и умисъл за извършване на съответната вторична престъпна дейност.“²⁸ Законът не дава основание за такава теза. Тя съществено би попречила от дееца да бъде търсена отговорност за съвкупност, ако освен във форма на организирана престъпност, деецът се включи и в изпълнението на престъпления от вторичната престъпна дейност. Умисълът за тях възниква самостоятелно с оглед на тяхното изпълнение, като не е възможно да възникне като част от умисъла за участие, ръководене или образуване на сдружението, макар да е възможно да възникне *едновременно* с него. Известно е, че колективната уговорка за предмета на дейност е най-често абстрактна, поради което тя не удовлетворява признаците на умишлената вина по чл. 11, ал. 2 НК. Също така е известно, че индивидуалните мотиви на участник в сдружението може да не включват и участие във вторичната престъпна дейност (т.нар. „пасивно участие“²⁹).

Съучастието при формите на организирана престъпна дейност би се проявило като подбудителство, помагачество или съизвършителство в участието, образуването и ръководенето, изпълнявани от конкретно лице. **Такава хипотеза не се открива в практиката и като правна конструкция е крайно екзотична**, тъй като самата съучастническа дейност в типични хипотези е въздигната в самостоятелна форма на организирана престъпна дейност. Когато например деецът мотивира друго лице да се присъедини към сдружението и това лице склони, извършеното не е подбудителство към участие, а образуване или ръководене на престъпно сдружение като самостоятелно деяние. Склоняваното лице е негов предмет, а не съучастник на дееца.

Възможно е обаче две лица да са съучастници в дейност по ръководене или образуване, но тя трябва да се проявява в единни изпълнителни деяния с двама или повече извършители, които заедно са взели общо решение за изпълнението на ръководното действие.³⁰ Общият умисъл тогава би се отнасял конкретно до тези деяния. Разграничението на съучастническото от едноличното ръководене в случаи на интензивна съвместна ръководна дейност на множество лица би поставило доказателствения процес и

Подсъдимите са осъзнавали, че извършват дейността в престъпна обвързаност“); **Присъда на СНС от 20.12.2016 г. по НОХД №1035/2016 г.**

²⁸ **Решение №177/ 08.08.2017 г. по НД №508/2017 г., П НО на ВКС.**

²⁹ **Пушкарлова, И.** Форми на организирана престъпна дейност, Цит. съч., с. 89.

³⁰ Подобна хипотеза е описана в **Присъда на СНС по НОХД №884/2013 г.** (Фактическата обстановка описва тясно сътрудничество между двама от ръководителите на организирана престъпна група (братя), при което „дори когато подсъдимият не е давал лично нареждания на някой от членовете, той неизменно е присъствал на съответния разговор, в който неговият брат е издавал тези нареждания“).

формулирането на обвинението пред сериозни изпитания и вероятно съмнителни ползи от гледище на по-прагматичен правораздавателен подход.

Участието в престъпно сдружение

3. Практиката свързва **участието в престъпно сдружение** с „извършване на определени активни действия, чрез които лицето следва да се обвърже в трайни фактически взаимоотношения с останалите членове на групата“³¹, да изрази „съгласие за обвързаност в определени взаимоотношения с лицата от групата по повод (вторичната дейност)“³² и „свързани с изпълнение на поставените задачи“.³³ Приема се за „достатъчно всяко едно от лицата да прояви воля да се включи организационно в дейността, да приеме и да участва в конкретно възложените задачи и изпълнението им, което е фактическият израз на неговото съгласие да участва“.³⁴

Следва все пак да се изтъкне, че участието предполага присъединяване към *трайно сдружение*, а не *трайно присъединяване* към него. Законът не поставя изискване за продължителност на участието, което би имало значение при индивидуализацията, нито за специална обвързаност с други лица в него. В този смисъл участието следва да се разпознава на основата на признаци, свързващи дееца *със сдружението*, а не с другите участници в него. Поради това прецизният елемент от дефинициите на съдебната практика е **съгласието за допринасяне към изпълнението на целите на сдружението**, а не техническите параметри на взаимодействие и комуникация с други участници, съгласуваност на поведението им, изпълнение на конкретни задачи и т.н.

Оттук и отговорът на основния практически въпрос – **как участието се разграничава от прояви на съучастие със и между лица, които не участват в престъпното сдружение, както и от хипотези на посредствено извършителство?** Именно неправилното приобщаване на оперативното взаимодействие с останалите участници към дефиницията на участието замъглява разликата между него и участието на дееца във вторичната престъпна дейност. Поради това, въпреки относително прецизното дефиниране на участието в практиката, тя почти не съдържа примери за разграничаването му от сходни явления³⁵, макар делата да разкриват фактически обстановки на сложна съпричастност на множество лица с различни роли към дейността или личния състав на престъпното сдружение.

³¹ Присъда от 24.04.2014 г. по НОХД №996/2013 г. на СНС; Решение №2/25.02.2016 г. по ВНОХД №160/2014 г. на АСНС; Присъда от 16.07.2015 г. по НОХД №1412/2014 г. на СНС.

³² Решение №34/21.07.2017 г. по ВНОХД №112/2016 г. на АСНС.

³³ Решение №35/20.03.2018 г. по ВНОХД №267/2017 г. на АСНС.

³⁴ Присъда от 31.03. 2014 г. по НОХД №1972/2012 г. на СНС, Решение №38/04.12.2014 г. по ВНОХД №186/2014 г. на АСНС.

³⁵ Решение №26/04.11.2013 г. по ВНОХД №140/2013 г. на АСНС („Познанството на подсъдимия със свидетеля не го прави член на престъпното сдружение. Участието на подсъдимия във вторичното престъпление не го прави част от престъпното сдружение“).

Такива са например преносители на наркотични вещества („мулета“); таксиметрови шофьори при превоз на незаконно преведени през границата или трафикирани лица; лица, осигуряващи помещения за съхраняване на вещи, предмет на престъпления, за настаняване на експлоатирани лица или за извършване на друга престъпна дейност; клиенти на дейността на сдружението (ползватели на контрабандни стоки, потребители на наркотични вещества или проституция и др.) и посредници при контакта с тях; пострадали от трафик на хора, които в хода на експлоатацията се интегрират в структурите на престъпното сдружение като извършители; близки на участниците в сдружението, които познават престъпната им дейност поради личните си отношения с тях и ги придружават при извършването ѝ. Практиката съдържа примери дори на образуване на относително трайни съучастия с или между външни лица по повод изпълнение на възложено престъпление.³⁶ Хипотезата се усложнява, когато тези лица подпомагат или участват в дейността на сдружението нееднократно и дори системно.

Разграничението между тях и участниците в сдружението се извършва на основата на преценка за **съпричастност с целите на сдружението**. Те се отнасят до определени бъдещи състояния, към които участниците като група се стремят дългосрочно и които са елемент от престъпното съгласие между тях. Само участието предполага обвързаност с тях. Третите лица, съучастници във вторичната дейност, изпълняват единствено конкретно възложени им краткосрочни задачи по изпълнение на отделни престъпления, без да имат роля в постигането на груповите цели на участниците и поради това обвързаността им с тях няма признаците на обвързаността между самите участници.

От обективна страна участието изисква вече възникнало сдружение. Ако такова е в процес на създаване, даването на съгласие за участие в него и в бъдещата му дейност е елемент от образуването му, когато деецът има представи, че допринася за възникването му. Ако такива представи не са налице, съгласието за участие в бъдещо, още невъзникнало сдружение, представлява ненаказуемо приготвление и има значение само за съставомерността на образуването, извършвано от този, който е поискал и получил съгласието. Съгласият се ще носи отговорност от момента на появата на сдружението в действителността, ако дотогава не го оттегли.

Образуване и ръководене на престъпно сдружение

³⁶ Вж. например **Присъда от 16.05.2016 г. по НОХД №828/2014 г. на СНС** („Тъй като Г. и подсъдимият Й. се познавали много добре, постигнали съгласие за съвместна подготовка и планиране на престъплението, като се разбрали да разделят обещаната парична сума, независимо от това кой точно ще извърши самото деяние. По този начин се оформила група от хора, която започнала да се занимава с подготовката на поръчаното убийство. Междувременно подсъдимият Й. провел разговор с подсъдимия С., с когото се познавал отдавна и между тях вече били изградени отношения на взаимно доверие. Последният изразил желание да участва в реализацията на престъплението“).

4. Разпознаването на образуването и ръководенето на престъпно сдружение представлява по-сериозно предизвикателство пред практиката от участието.

4.1. Подходът към образуването е относително ограничителен.

Тази форма на организирана престъпна дейност се определя като „дейност по съгласуване на волите“ на множество лица „за постигане на определена цел“³⁷, свързана с „общо съгласие за извършване на определени вторични престъпления“³⁸ или създаване на „трайни взаимоотношения между тях“.³⁹ Изтъкваните проявни форми са: целенасочена дейност по търсене/набиране/склоняване на участници, установяване на устойчиви връзки между тях, мотивирането им за задружна престъпна дейност, осигуряване на условия за съществуването на сдружението и дейността му, определяне на предмета му на дейност и територията на действие.

В практиката обаче по-скоро отсъстват проявите на нормиране на отношенията чрез създаване на вътрешноорганизационни правила, без които никое трайно човешко обединение не би могло да функционира и данни за каквито изобилстват в изложените фактически обстановки. Тук следва да бъде отправен и упрек към органите на разследването, които нямат практика целенасочено да търсят да установят дейността на кое лице е ориентирана към изграждане на правила.⁴⁰

4.1.1. Практиката, изглежда, изхожда от ограничителния възглед, че дейността по образуване се отнася само до първоначалното създаване на престъпното сдружение.⁴¹ Нито законът, нито криминалната действителност дават основания за такова тълкуване.

Образуването може да бъде предикатно, но може да продължава и след като сдружението е създадено (например при еволюиране на обикновена престъпна група в организация и организирана престъпна група), както и да се изпълнява успоредно с престъпленията от предмета на дейност (типично, например, за обикновените престъпни групи). Такава дейност се изразява, например, в заместване на заловени участници с новоприсъединени⁴², привличане на нови участници поради разрастване на мащаба на престъпната дейност⁴³ или поява на потребност от участник с определени качества или умения (например митнически служител, който трайно да подпомага контрабандна дейност). От гледище на правната квалификация, такава дейност може да удовлетвори

³⁷ Присъда от 18.07.2014 г. по НОХД №1389/2013 г. на СНС.

³⁸ Присъда от 16.05.2016 г. по НОХД №828/2014 г. на СНС.

³⁹ Решение №35/20.03.2018 г. по ВНОХД №267/2017 г. на АСНС.

⁴⁰ Така например по НОХД №1389/2013 г. на СНС се съдържат данни, че подсъдимият казал на свидетел, „че ако нещо се случи със стоката, загубите трябва да се възстановяват“. Важността на този факт не е разпозната от гледище на потребност да се установи произходът на това правило и на какво основание подсъдимият го изговаря – то е вече установено от някого и обвързва всички в сдружението; или деецът в момента го налага като общо; или то е част от съучастническите му отношения с адресата, комуто възлага задача при изпълнение на отделно престъпление от предмета на дейност.

⁴¹ Решение №35/20.03.2018 г. по ВНОХД №267/2017 г. на АСНС („Организаторът дава началото на дейността на престъпното сдружение с неговото образуване, като извършва действия по създаването на организирана престъпна група чрез привличане на други лица за постигане на целите на групата“);

⁴² Решение №7/14.02.2014 г. по ВНОХД №29/2008 г. на АСНС.

⁴³ Обвинителен акт по пр. пр. №318/2012 г. на СП.

условията на продължаваното престъпление и дори на съвкупността, ако води до промяна във вида на сдружението. Съставът за образуване по чл. 321, ал. 2 НК не съдържа признаци за изначално наличие или отсъствие на сдружение. Това именно прави технически възможно съвместяването на това деяние в един състав с ръководенето, което по необходимост предполага съществуващо сдружение.⁴⁴

Поради това не са верни изразените в практиката „теоретични разсъждения: в хипотезата на образувано и съществуващо ОПГ по смисъла на чл. 93, т. 20 НК, дейността на организатора по убеждаване и мотивиране на други лица да се присъединят към престъпното формирание представлява такава по ръководство на същото, респективно – това е дейност по увеличение или подновяване на числения и поименен състав на групата, а не дейност по първоначално създаване на същата“.⁴⁵ Такъв формалистичен подход противоречи на закона, тъй като придава на наличието на образувано сдружение значение на негативен признак на обективната страна на състава на образуването, каквото значение това обстоятелство няма. Критерият за разграничение на двете форми на организирана престъпна дейност не е в наличието или липсата на сдружение, а в това дали са насочени към изграждане на негови трайни характеристики.

Не е задължително и субектът, създал сдружението, да е и този, който доразвива структурата му след възникването му.

4.1.2. Несъмнено, типична хипотеза на образуване на престъпно сдружение е и **мотивиране на участници в едно сдружение да се отделят в друго, ново сдружение.** Извършителят, ако е участник и в двете, носи отговорност за продължавано участие, като участието в новото сдружение възниква от момента на създаването му. Ако в резултат на образуването ново сдружение не възникне, отговорността е за участие само в старото и за образуване на ново в условия на реална съвкупност.

Изграждането на самостоятелно ново сдружение може да обективира отказ от участие в старото. Така в периода между прекратяването на участието в старото и възникването на новото сдружение деецът отговаря само за образуване на новото. Възможно е дейността по образуване да се изпълнява успоредно с участието в старото сдружение, когато ще е налице идеална съвкупност между двете деяния. Те не могат да се погълнат, тъй като се отнасят до различни сдружения. Във всеки случай, хипотезата описва множество престъпления.

Практическото затруднение в подобни случаи е правилното разпознаване на природата на новообразуваното обединение – престъпно сдружение от определен вид или просто по-сложно съучастие при разпределение на роли, и оттам на естеството на дейността по създаването му – сложно подбудителство, свързано с привличане на съучастници, сговаряне по чл. 321, ал. 6 НК, сдружаване по чл. 142, ал. 5, чл. 246, ал. 1, чл. 253а, ал. 1 и чл. 308, ал. 5 НК или образуване на престъпно сдружение.

⁴⁴ Подробно мотивиране на тезата у **Пушкарова, И.** Форми на организирана престъпна дейност, Цит. съч., с. 77 – 78.

⁴⁵ **Присъда от 16.05.2016 г. по НОХД №828/2014 г. на СНС.**

За решаване на тези въпроси **не е необходимо обединение реално да е възникнало**. Образоването поражда отговорност и без такава последица. При съучастието тя се отнася до функционална съпричастност на множество лица към изпълнение на умишлена престъпна дейност, а не до структурно изграждане на трайни връзки между тях. При сговарянето винаги възниква престъпна общност, но не с признаците на престъпно сдружение.⁴⁶ Необходимо е обаче **от извършената от дееца дейност да могат да се извлекат признаците на обединението, към което тя е обективно насочена**. Този анализ не е сложен, тъй като и образоването, и съучастническото подбудителство, и другите форми на задружна престъпна дейност са целенасочени дейности.

Ако признаците на обединението, към което те са насочени, не удовлетворяват родовото понятие за престъпно сдружение, т.е. дейността на дееца обективно не би могла да доведе до появата на такава, налице е съучастие, сговаряне по чл. 321, ал. 6 НК или сдружаване, ако са изпълнени съответните допълнителни условия на тези институти.

Ако признаците на обединението сочат на престъпно сдружение, на преценка подлежи неговият вид. В тази връзка е важно да се подчертае, че **предметът на дейност само на организирани престъпни групи включва множество престъпления**, видно от определението по чл. 93, т. 20 НК. Ако деецът образува престъпна група или престъпна организация, вкл. при отделяне от по-голямо сдружение, той може да съгласува волята на участниците и само за едно престъпление.⁴⁷

Образоването на обикновена престъпна група с предмет на дейност едно престъпление се различава от сложното съучастие, като се преценява насочеността на дейността към явление с признаците на престъпна група – особено ако към процесния момент тя все още не е оформена.⁴⁸ Практическото предизвикателство тогава е свързано с намиране на подходяща алтернативна правна квалификация, тъй като образоването на сдружение, различно от организирана престъпна група, не е изрично криминализирано.⁴⁹ В тази хипотеза липсва конкуренция със сговарянето по чл. 321, ал. 6 НК, което е за множество престъпления.

Ръководене на престъпно сдружение

⁴⁶ Подробно за сговарянето по чл. 321, ал. 6 НК и разграничението му от сходни институти вж. **Пушкарлова, И.** Разпоредбата на чл. 321, ал. 6 от Наказателния кодекс: съдебната практика в търсене на законодателния замисъл, сп. „Съвременен право“, бр. 2/2019 г.

⁴⁷ **ТР №23/1977 на ОСНК на ВС** („две или повече лица съгласуват волята си за осъществяване на едно или повече престъпления“).

⁴⁸ За тези признаци вж. **Пушкарлова, И.** Видове престъпни сдружения и критерии за тяхното разграничение в съдебната практика, Цит. съч., и **Попова, П., Г. Кирилов.** Структура и лидерство в престъпните сдружения, ФРП, август 2018 г.

⁴⁹ Виж, например, фактологията и разсъжденията на съда в **Присъда от 16.05.2016 г. по НОХД №828/2014 г. на СНС** („От тези доказателства е изводимо и фактът не на образуване на ново формиране, а на отделяне на определена група лица от вече образувано такава, като не се установи и не се изясни конкретният начин и механизъм на реалното практическо отделяне. Не се установи дори и чия е идеята за това „отделяне“, а в случая значим би бил фактът на отделяне от първоначалната група и обособяване на отделно формиране от хора по идея и инициатива на подсъдимия“).

4.2. Ръководенето на престъпно сдружение има сложни фактически проявления, поставящи значими предизвикателства пред правната им квалификация и индивидуализацията на отговорността.

4.2.1. На първо място сред тях е разпознаването на явлението като **дейност (поведение), а не като статус на извършителя в престъпното сдружение**. В практиката с основание преобладават глаголните описания на деянието „ръководи“, а не акцентът върху позицията или качеството на дееца на „ръководител“ спрямо останалите участници в йерархията на структурата. По тази причина с особена важност са изрично изразените становища, че сдружението може да функционира и без (формален) ръководител, тъй като функцията по ръководене се изпълнява от множество участници и не е съсредоточена изключително само у един.⁵⁰ Обемът на ръководната власт, включително възникването на организационен статус на ръководител при изключително концентриране на ръководни функции у един участник, както и активността на субекта, изразена в многократност или разнопосочност на ръководните действия, са индивидуализиращи обстоятелства.⁵¹

Това разбиране позволява отговорност за ръководене да бъде търсена от всеки участник, който участва във вземането на престъпните решения и в управлението и контрола на тяхното изпълнение от други лица, независимо от обстоятелствата, при които е присвоил ръководната роля. В същото време то прецизно разделя обстоятелства, относими към квалификацията, от индивидуализиращите признаци, гарантирайки гъвкавост на съдебната преценка за наказателна отговорност, пропорционална спрямо извършеното. Отклонението от него води до смесване на признаците на изпълнителното деяние с индивидуализиращи обстоятелства, свързани с появата на ръководен статус или с йерархичната позиция на извършителя.⁵² Поради големите предимства на обсъждания подход от гледище на принципа за законност е **важно той не просто да преобладава, а да обхване цялата практика**.

4.2.2. На второ място, с голямо значение за индивидуализацията, е разграничението между престъпно лидерство и престъпно управление, доколкото и двете са обхванати от понятието „ръководи“. В съдебната практика такова разграничение не се провежда.

⁵⁰ **Присъда на СНС от 12.12.2013 г. по НОХД №1464/2013 г.** („Никой от тримата подсъдими не е заемал ръководна роля в групата“); **Присъда на СНС от 18.07.2014 г. по НОХД №1389/2013 г.** (ОПП „е действала и развивала дейността си без ръководител“).

⁵¹ **Пушкарлова, И.** Форми на организирана престъпна дейност“, Цит. съч., с. 87; **Решение №833/1951 г. на ВК на ВС.**

⁵² **Присъда от 18.07.2014 г. по НОХД №1389/2013 г. на СНС** (Подсъдимият „не е действал така, че да е поставял своите управленски решения *в това си качество* (курс. авт.)... Не е доказано от доказателствения материал по делото, че йерархичното място на подсъдимия е било на най-високо ниво – ръководна роля в изградената престъпна структура след образуването ѝ. ... Не е давал конкретни разпореждания и не е давал управленски решения *в ролята на ръководител* (курс. авт.) на групата“.); **Присъда от 09.06.2014 г. по НОХД №517/2013 г. на СНС** (Подсъдимият „поставял своите управленски решения *в това си качество* (курс. авт.) (заедно с другия ръководител – заедно и поотделно) ... йерархичното място на подсъдимия е било на най-високо ниво – ръководна роля в изградената престъпна структура заедно с другия ръководител“).

Престъпното *лидерство* е „тип управленско взаимодействие (между лидера и неговите последователи)“, „насочено към насърчаване на хората за постигане на общи цели,“ или „начин на въздействие върху хората, които работят заедно за изпълнение на обща цел“, тясно свързан с мотивацията им.⁵³ То „е умението да се влияе върху хората така, че те да желаят да изпълнят задачата“, докато *управленската дейност* в тесен смисъл „представлява възможност да се изпълняват задачи чрез други хора“.⁵⁴

Лидерството е свързано със създаване на визията за сдружението, неговите дългосрочни цели и неговата дейност, осигуряването на ресурси за нея, инициатива за замисляне и извършване на престъпните начинания и увличането на другите участници в изпълнението им, създаването и поддържането на групова култура и ценности и нормиране на отношенията между участниците. Такъв извършител често заема и формален статус в сдружението във високите йерархични нива на структурата му, като често е ангажиран и с образуването му.

Престъпното лидерство може да бъде разпознато в следните описания в съдебната практика: даване на нареждания на един или повече участници чрез възлагане на конкретни или общи цели или задачи за изпълнение или даване на указания за постигане на поставените цели⁵⁵; вземане на управленски решения как ще бъдат реализирани целите⁵⁶; осигуряване на необходимия финансов ресурс.⁵⁷ Относимо към лидерството е наблюдението, че е достатъчно деецът да е „участвал във формирането на волята“ за извършването на престъпления от предмета на дейност на сдружението и в „изграждането на организацията за извършването им“⁵⁸, без да е необходимо лично участие в тяхното изпълнение.

Ръководител, който не е лидер, няма така силно изразено влияние върху останалите участници. Неговите функции са свързани с планиране, техническо организиране и изпълнение на дейностите, наблюдение и контрол на изпълнението и осигуряването му срещу евентуални рискове. За разлика от лидера, за когото престъпните цели на сдружението са тясно свързани и дори *съвпадат с личните му цели*, ръководителят в по-голяма степен ги преследва като обективни, външно наложени цели *на сдружението* и в дейността си се придържа към вече създадените правила и система на функциониране на сдружението. Ако сдружението разполага с лидер, ръководителят го подпомага и обитава средните йерархични нива на структурата.

⁵³ Попова, П., Г. Кирилов. Структура и лидерство в престъпното сдружение, август 2018 г., ФРП, с. 7 и цит. там Семерджиев, Ц. Стратегическо ръководство и лидерство. Среда на стратегическото ръководство, Софттрейд, 2007, с. 49.

⁵⁴ Попова, П., Г. Кирилов. Пак там, с. 8.

⁵⁵ ТР №23/1977 г. на ОСНК на ВС, Решение №1055/1951 г. на I НО на ВС, Присъда от 09.06.2014 г. по НОХД №517/2013 г. на СНС, Присъда от 18.07.2014 г. по НОХД №1389/2013 г. на СНС, Присъда от 24.04.2014 г. по НОХД №996/2013 г. на СНС, Присъда по НОХД №884/2013 г. на СНС, Решение №2/25.02.2016 г. по ВНОХД №160/2014 г. на АСНС.

⁵⁶ Решение №35/20.03.2018 г. по ВНОХД №267/2017 г. на АСНС.

⁵⁷ Решение №34/21.07.2017 г. по ВНОХД №112/2016 г. на АСНС.

⁵⁸ Присъда по НОХД №884/2013г. на СНС.

Престъпно ръководене, което не разкрива признаци на лидерство, може да бъде разпознато в следните формулировки в практиката: координация между участниците, изработване на план на действие, поставяне на задачи и конкретни нареждания, разпределяне на ролите на участниците, набиране и заплащане на третите лица-съучастници, които подпомагат отделни престъпни операции, осигуряване на моторни превозни средства за изпълнението им, организиране на направата на тайници в тях, предвождане на автомобилите по определен маршрут, предаване на парични средства на съучастник-полицай, който съдейства за преминаване на автомобилите през времето на неговата смяна.⁵⁹ Чисто управленска е дейността по организиране на доставките на едро, подбирането и одобряването на включването на нови участници, провеждане на инструктаж на тези лица относно различни аспекти от криминалната дейност, контрол над поведението им, отговорности по осигуряването на полицейска закрила на незаконната дейност, определяне на цените на отделните дози наркотични вещества, събиране на парите от продажбата на наркотичните вещества.⁶⁰

4.2.3. Прецизното фактологично очертаване на деянието по ръководене е **важен източник на данни за структурата на сдружението и оттам за неговия вид**, поради което има отношение към съставомерните признаци на сдружението по чл. 321 – 321а НК, както и съставите, квалифицирани с оглед извършване на деянието по поръчение или в изпълнение на решение (например чл. 142, ал. 2, т. 8 НК), както и чл. 280, ал. 2, т. 4 и чл. 281, ал. 2, т. 2 НК и др.

Така например, **ръководенето с елементи на лидерство** е характерно за ранните етапи от съществуването на сдружението и в този смисъл е типично за обикновените престъпни групи. Това е поведение едновременно на указване „кога и как точно да се действа“, възлагане на доверени лица на ръководни функции в отсъствие на дееца, непрекъснато търсене и получаване на информация за хода на престъпните операции, осигуряване на складови помещения.⁶¹ Анализът на съдебната практика показва, че този тип ръководене е с тенденция да преобладава, доколкото най-често се срещат престъпни сдружения с хоризонтална структура и недиференцирани роли между участниците.⁶²

Ясното разделяне на лидерството от простото управление у различни субекти е признак за изградена устойчива йерархична структура, типична за престъпните организации и организираните престъпни групи. Установяването на такова разделяне е сред силните доказателствени аргументи за вида на сдружението и оттам – за квалификацията на ръководната дейност по чл. 321 или чл. 321а НК.

Не може предварително да се определи дали обществената опасност на деец, който съвместява лидерство и управление, е по-голяма от тази на чистия лидер, тъй като те най-

⁵⁹ Присъда от 09.06.2014 г. по НОХД №517/2013 г. на СНС.

⁶⁰ Обвинителен акт по пр. пр. №318/2012 г. на СП.

⁶¹ Решение №34/21.07.2017 г. по ВНОХД №112/2016 г. на АСНС. Виж още Присъда по НОХД №884/2013 г. на СНС.

⁶² Вж. Пушкарлова, И. Видове престъпни сдружения и критерии за тяхното разграничение в съдебната практика, Цит. съч.

вероятно ръководят различни по вид и опасност сдружения. Във всички случаи за пропорционалното индивидуализиране на тяхната отговорност е полезно обстоятелствата, изводими от фактологията на осъществената ръководна дейност, да се разпознават от правосъдието.

По-нататък, **„по вида мотивационен инструмент може да се съди за йерархията в сдружението и позицията, която съответният участник заема в нея“**.⁶³ При простото ръководене, извършвано на по-ниските изпълнителски нива на сдружението, мотивационното въздействие използва инструментите на принудата (страх от наказание) и материалното насърчение (стремеж към награда), докато ръководенето на по-високите нива въздейства върху мотивацията на участниците да придобият статус в сдружението, включително да участват във вземането на решения и разпределението на ресурсите, както и върху и страха им от потенциално отхвърляне.

4.2.4. От голямо практическо значение е обстоятелството, че отговорността на ръководителя рядко би се ограничила само до ръководене, тъй като при изпълнението на тази дейност той също така извършва подбудителство и помагачество в престъпленията, чието изпълнение възлага или пряко управлява, дори да не участва в него пряко. Тази съвкупност от престъпления като цяло се разпознава от практиката.

4.3. Разграничението на ръководната от образуващата дейност понякога затруднява практиката, когато са осъществени и двете форми на организирана престъпна дейност.⁶⁴ Затруднение представляват основно дейности по привличане и мотивиране на участници, формиране и съгласуване на тяхната воля за изпълнение на престъпления от предмета на дейност, създаване и налагане на правила. При преценката от значение е **не толкова съдържанието** на конкретните действия (например набиране на участници, обособяване на вътрешно групови звена), които могат да са еднакви и при двете форми на организирана престъпна дейност, а тяхната **насоченост от гледище на признаците численост, трайност, структурираност и предмет на дейност на сдружението**.

За разлика от ръководенето, образуването е насочено към „изграждане и развитие на структурата и механизмите на функциониране на сдружението като негови устойчиви и трайни характеристики“⁶⁵, а не инцидентни звена с временно предназначение. Когато засяга числеността, структурата или вторичната дейност, **образуването внася трайни промени в тях**, без оглед на конкретно извършвани или предстоящи отделни престъпни

⁶³ Попова, П., Г. Кирилов. Пак там., с. 10.

⁶⁴ Присъда №1/10.11.2014г. по ВНОХД №179/2014г. на АСНС „Подсъдимият осъществил действия по създаване на ОПГ, като е търсил хора за нейни членове, именно той е определил предмета на престъпната дейност и територията ѝ на действие, той е лицето, което е поставило конкретни задачи на отделните членове, той е лицето, което е склонило другите членове на групата да участват в нея, той е лицето, което се е снабдявало с високорискови наркотични вещества и неистински парични знаци и под негово ръководство и с помощта на действията за осъществяване на общата цел на свидетелите А., К. и П. е трафикирал високорискови наркотични вещества и неистински парични знаци в чужди държави, той е лицето, което е получавало печалбата от незаконната дейност и е разпределял възнагражденията от пари, добити от незаконната дейност“. По случая е приета квалификация „ръководи“, тъй като образуващата дейност е извършена преди криминализирането ѝ.

⁶⁵ Пушкарлова, И., „Форми на организирана престъпна дейност“, Цит. съч., с. 76.

инициативи. Когато **едно сдружение се променя по вид**, свързаната с тези промени дейност винаги е или включва и образуване.

Обратно, ръководенето е насочено към **функционално** осигуряване на непосредствените задачи по обезпечение на престъпната дейност и условията за тях, без да търси трайност на управленското решение или неговите резултати. Поради това ръководенето не води до трайни промени в признаците, дефиниращи сдружението. Когато влияе на числеността му, например, то поражда временни изменения в броя на участниците.

Няма пречка деецът да изпълнява и двете форми.⁶⁶ Това е типично за обикновените престъпни групи, особено в ранните етапи на съществуването им, поради което по-старата съдебна практика, която познава основно тях, извежда съвместимостта на образуването и ръководенето като преобладаваща хипотеза.⁶⁷ Такава ситуация може да възникне и на по-късен етап, когато сдружението се разраства структурно и функционално – например при еволюиране в по-сложен вид. Извършител, който едновременно образува и ръководи престъпно сдружение, най-често е и в лидерска роля в него.

В заключение е необходимо да се изтъкне, че формите на организирана престъпна дейност описват сложни явления и естествено поставят редица предизвикателства пред правосъдието. Това предполага сериозно повишаване на взискателността към професионализма на ангажираните с осъществяването му магистрати.

⁶⁶ Вж. примери у **Пушкарлова, И.**, Пак там, с. 90-91;

⁶⁷ **Решение № 411/1952 г. на ВК на ВС; Решение № 713/1952 г. на ВК на ВС.**